

نگاهی به
معرفت‌شناسی در فلسفه غرب

حسن معلمی

نگاهی به
معرفت‌شناسی در فلسفه غرب

حسن معلمی

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

طراح جلد: سید ایمان نوری نجفی

چاپ دوم: ۱۳۸۸ شمارهگان: ۲۵۰۰ نسخه

قیمت: ۲۶۰۰ تومان

شابک: ۴ - ۸۹ - ۸۲۵۲ - ۹۶۴ - ۹۷۸

چاپ و صحافی: چاپخانه مجاب

سرشناسه: معلمی، حسن، ۱۳۳۸ -

عنوان و نام‌پیداوار: نگاهی به معرفت‌شناسی در فلسفه غرب / حسن معلمی.

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۵.

مشخصات ظاهری: ۱۹۲ ص.

فروسته: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، معرفت‌شناسی ۲.

قیمت: ۲۶۰۰۰ ریال ISBN: 978-964-8352-89-4

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: پشت جلد به انگلیسی: *A View on Epistemology in Western Philosophy*

یادداشت: کتابخانه ص ۱۸۱-۱۸۲.

یادداشت: چاپ قبلی: مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر، ۱۳۸۰. یادداشت: چاپ دوم.

موضوع: شناخت (فلسفه) - تاریخ. موضوع: فلسفه جدید - قرن ۲۰ م. - نقد و تفسیر.

شناسه افزودن: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۵ ۳م۳/آف/۱۶۸ BD

رده‌بندی دیویی: ۱۳۱/۰۹

شماره کتابخانه ملی: ۴۶۷۶۳ - ۴۵

نمایشگاه و فروشگاه دائمی: تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۷۳۰۴۴۶ - ۸۸۵۰۵۴۰۲

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

فهرست

- پیشگفتار ۹
- سخن نخست ۱۳
- مقدمه: تعریف معرفت‌شناسی ۱۷
- انواع علم و تعریف آن‌ها ۱۸
- نگاهی گذرا به معرفت‌شناسی در غرب از یونان باستان تا غرب جدید ۲۱
- فصل اول: معرفت‌شناسی در یونان باستان ۲۳
- پارمنیدس ۲۳
- سوفسطاییان ۲۴
- ا. عوامل پیدایش شک‌گرایی ۲۴
- ب. مدعیات سوفسطاییان ۲۵
- پروتاگوراس ۲۵
- گرگیاس ۲۶
- ج. ادله و شواهد سوفسطاییان ۲۷
- سقراط ۲۸
- دموکریتس ۲۹
- افلاطون ۳۰
- ارسطو ۳۳
- رواقیان ۳۵

۳۶ایپیکور
۳۷شکاکان
۳۹دلایل ده‌گانه شکاکان
۴۱نقدهای شکاکان در مورد علم
۴۳نوافلاطونیان
۴۴نتیجه‌گیری
۴۷فصل دوم: معرفت‌شناسی در قرون وسطا
۴۷مقدمه
۴۸آگوستین (۳۵۴ - ۴۳۰ م)
۵۱بویس (۴۷۰ - ۵۲۵ م)
۵۲روسلان (۱۰۵۰ - ۱۱۲۰ م)
۵۳آبلار (۱۰۷۹ - ۱۱۴۲ م)
۵۳راجیر بیکن (۱۲۹۴ - ۱۳۱۴ م)
۵۴توماس آکویناس (۱۲۲۴ - ۱۲۷۴ م)
۵۵اوکام (۱۲۸۵ - ۱۳۴۹ م)
۵۷جمع‌بندی
۵۹فصل سوم: معرفت‌شناسی در فلسفه جدید
۵۹مقدمه
۶۳دکارت
۷۱۱. از راه قوه تخیل
۷۵اسپینوزا (۱۶۳۲ - ۱۶۷۷)
۷۷لایب‌نیس (۱۶۴۶ - ۱۷۱۶)
۷۹فلسفه تجربی
۸۱۷۱ (۱۶۲۳ - ۱۷۰۴)
۸۲۱. تصورات فطری
۸۴۲. اصالت حس و معنای آن
۸۵۳. انواع تصورات

۴. کیفیات اولیه و ثانویه..... ۸۶
۵. مفاهیم کلی..... ۸۷
۶. انواع معرفت..... ۸۸
۷. مطابقت..... ۹۰
۸. اصل علیت..... ۹۱
- بارکلی (۱۷۵۳ - ۱۶۸۵)..... ۹۵
- انکار مفاهیم کلی..... ۹۵
- انکار ماده جسمانی..... ۱۰۰
- بررسی سخن بارکلی..... ۱۰۱
- دلایل بارکلی بر نفی ماده و جسم مادی..... ۱۰۲
- هیوم (۱۷۷۱ - ۱۷۱۶)..... ۱۱۳
- منشأ تصورات..... ۱۱۳
- تلازم تصورات یا تداعی معانی..... ۱۱۵
- نقد و بررسی سخن هیوم..... ۱۱۷
- اصل علیت؛ دعاوی، نقد و بررسی..... ۱۱۹
- نقد و بررسی سخنان هیوم..... ۱۲۱
- مفاهیم کلی..... ۱۲۳
- دلایل این نظریه..... ۱۲۳
- بررسی و نقد سخن هیوم..... ۱۲۴
- جواهر..... ۱۲۶
- جوهر جسمانی..... ۱۲۶
- جوهر نفسانی؛ دعاوی - نقد و بررسی..... ۱۲۸
- نقد و بررسی..... ۱۲۹
- کانت (۱۸۰۴ - ۱۷۲۴)..... ۱۳۱
- معرفت‌شناسی بعد از کانت..... ۱۳۷
- ایده‌آلیسم..... ۱۳۹
- فیخته (۱۸۱۴ - ۱۷۶۲)..... ۱۴۱
- هگل (۱۸۳۱ - ۱۷۷۰)..... ۱۴۳

- ۱۵۸..... نقد و بررسی.....
- ۱۶۱..... شوپنهاور (۱۷۸۸ - ۱۸۶۰).....
- ۱۶۳..... پراگماتیسم.....
- ۱۶۵..... پیرس (۱۸۳۹ - ۱۹۱۴).....
- ۱۶۷..... نقد و بررسی.....
- ۱۶۹..... ویلیام جیمز (۱۸۴۲ - ۱۹۱۰).....
- ۱۷۱..... نقد و بررسی.....
- ۱۷۳..... پوزیتویسم.....
- ۱۷۴..... دعاوی پوزیتویسم.....
- ۱۷۷..... نقد و بررسی.....
- ۱۷۹..... سخن‌نمایی.....
- ۱۸۱..... کتابنامه.....
- ۱۸۱..... کتاب‌های فارسی.....
- ۱۸۳..... کتاب‌های عربی.....
- ۱۸۵..... نمایه.....

پیشگفتار

در پرتو پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی، و استقرار نظامی براساس ارزش‌های معنوی و احکام الهی در ایران، بار دیگر تفکر دینی به‌عنوان اندیشه‌ای امیدزا، حیاتبخش و مترقی، در عرصه حیات انسان معاصر ظاهر گردید.

تجدید حیات اندیشه و حیانی و ارزش‌های معنوی، از سویی سبب بیداری و خودباوری ملت‌های مسلمان و احیای روح ستم‌ستیزی در آنان شد و از دیگر سو باعث نمایان‌تر شدن سست پایگی مسلک‌ها و مکاتب بشر پرداخته و نظام‌های استوار بر آنها گردید.

بایستگی تحقیق دقیق، جامع و منسجم، پیرامون زیرساخت‌های اندیشه دینی و نظامات اجتماعی مبتنی بر آن و ضرورت پرداخت علمی و روزآمد به حوادث واقعه فکری، به فراخور شرایط کنونی و درخور این رستخیز عظیم، و نیز لزوم آسیب‌شناسی در حوزه فرهنگ ملی و باورداشت‌های دینی، به‌منظور تبیین عرضه صحیح و دفاع معقول از اندیشه دینی و زدودن پیرایه‌های موهوم و موهون از ساحت قدسی دین، و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری اقشار تحصیلکرده و نسل جوان کشور، تأسیس نهاد علمی - پژوهشی و آموزشی محض و کارآمدی را فرض می‌نمود.

بدین منظور پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، که نهادی علمی و غیرانتفاعی است در قالب چهار پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی، نظام‌های

اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی و پژوهشکده دانشنامه‌نگاری، در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد.

پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی، که مشتمل بر هفت گروه علمی با عنوان‌های «معرفت‌شناسی»، «قرآن‌پژوهی»، «فلسفه»، «کلام و دین‌پژوهی»، «عرفان»، «منطق فهم دین» و «اندیشه جوان» است، در جهت تحقق اهداف ذیل فعالیت می‌نماید:

۱. بازپژوهی و بازپیرایی حکمت و کلام و معارف اسلامی
۲. تبیین و ساماندهی مناسب مباحث زیرساختی اندیشه دینی
۳. ایجاد بستر مناسب برای تعمق و پویایی و بالندگی اندیشه دینی
۴. پاسخ به شبهات القائی در قلمرو عقاید و کلام اسلامی
۵. نقد مکاتب و دیدگاه‌های معارض در حوزه زیرساخت‌های اندیشه دینی

در راستای تحقق اهداف فوق، هریک از گروه‌ها، پس از تهیه عنوان‌های مطالعاتی اساسی و اولویت‌گذاری و تهیه پیش‌طرح و تصویب آن در شورای علمی گروه، آنرا به اعضای هیأت علمی خود و یا محققان عرصه دین‌پژوهی، واگذار نموده و با نظارت بر روند اجرای تحقیق و تأیید نهایی، جهت دسترسی عموم دانش‌پژوهان حوزه دین‌پژوهی، آنرا به چاپ و نشر می‌رسانند.

انسان به‌طور طبیعی و عادی، قوای ادراکی و ابزارهای جسمانی و روحانی خود را برای رفع نیازهای مادی و معنوی خویش به کار می‌گیرد. او با اطمینان بیشتری بر امکانات و توان خود وارد میدان عمل می‌شود. اما عملاً و به تجربه درمی‌یابد که قوای او چندان هم قابل اعتماد نیستند. اینجاست که او به بازشناسی و ارزیابی قوای خود پرداخته، با احتیاط بیشتر وارد میدان عمل می‌شود.

بدون شک، یکی از اقدامات بسیار مهم و در عین حال گستاخانه و غرورآمیز انسان، «تفکر فلسفی» اوست. ارسطو که در این میدان، از پیشتازان بوده است، درباره تفکر فلسفی و هدف آن می‌گوید «منشأ فلسفه حیرت و

نادانی است و هدف آن بر چیدن بساط حیرت است؛^۱ با تحصیل فهمی از سراسر جهان که جایی برای حیرت درباره نحوه بودن پدیده‌ها و روابطشان باقی نماند.^۱

حقاً که این، ادعا و اقدام بزرگی است. این اقدام بزرگ از همان آغاز با مشکلاتی روبه‌رو بوده و هست که یکی از اساسی‌ترین مشکلات آن، امکان معرفت‌شناختی تفکر فلسفی است. متفکران غرب و شرق از دیرباز در ارزیابی قوا و امکانات انسان در زمینه تفکرات فلسفی به دقت و بررسی پرداخته‌اند.

در اثری که تقدیم علاقه‌مندان می‌گردد، دیدگاه‌های متفکران غرب از عصر باستان تا به امروز مورد بررسی قرار گرفته است.

پژوهش حاضر بر اساس فرایند پژوهشی پژوهشگاه و در راستای اهداف پژوهشکده و به قلم محقق ارجمند جناب حجت‌الاسلام آقای حسن معلمی در گروه معرفت‌شناسی تألیف و به زیور طبع آراسته شد.

در پایان از زحمات محقق محترم و اعضای ارجمند شورای علمی گروه معرفت‌شناسی سپاسگزاری نموده و از خداوند منان توفیق روزافزون‌شان را خواهانیم.

گروه معرفت‌شناسی

پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی